אמר אביי אין עור חלוק מבשר כו'. מסקנא דפירכא[א] היא מאביי דודאי אליבא דאביי פליגי לענין שבת אבל לגמלי דמפרש רבא ורב אחא לא פליגי מידי לענין שבת ומימה הוא כיון דלא קיימא שיטתיה דאביי היכי פריך מינה: **הצד את הפרעוש כו' ר"י פוטר.** משמע דפטור אבל אסור ומומר ר"י בשם הרב פורת דאפ"ה אסר[ב] וגזר דאדם מומר ליקחנו ולהשליכו מעליו דמשום עצר שרי אבל אם הוא באותו ענין על האדם שאינו יכול שיקבלו כגון[ג] על קרבנו מבחוץ אסור ליטלו אבל יכול להפילו מעליו:

יש ספרים דגרסי מ"ט מחייב רבי אליעזר לאו משום דפרה וכינה ושיגוש הוא דהא אפילו בכינה מחייב רבי אליעזר ופרעוש נקט לרבותא דרבי יהושע דאפילו פרעוש פוטר ושיגוש נמי דמשני לא משמע דגריס ליה ור"ת נמי מתקן מספרו:

כיון שיבש בו בסלע. גיגול ועומד במים[ד] מיירי[ה] מדלא מחייב ליה עד שיבש בסלע: ומי

למה שמנו חכמים אדרבה למה שמנו חכמים אין להם עור ואמר אביי הכי קאמר אין עור חלוק מבשר אלא למה שלא מנו חכמים אמר ליה רבא הא למה שמנו חכמים קאמר אלא אמר רבא הכי קאמר אין עור מטמא כבשר אלא למה שמנו חכמים מכלל דרבי יוחנן בן נורי הנך נמי דלא מנו חכמים מטמאין והא קתני ר' יוחנן בן נורי אומר ח' שרצים יש להן עורות ולא מטמאין (א) [אמר רב] אדא בר מתנה תריץ הכי וחכמים אומרים לענין טומאה אין עור למה שמנו חכמים ואכתי לענין שבת לא פליגי והתניא הצד אחד מח' שרצים האמורים בתורה [א]החובל בהן חייב בשרצים שיש להן עורות ואיזו היא חבורה שאינה חוזרת (ב) נצרר הדם אע"פ שלא יצא רבי יוחנן בן נורי אומר ח' שרצים יש להן עורות אמר רב אשי מאן ת"ק רבי יהודה דאזיל בתר גישתא (ג) דתנן ר' יהודה אומר הלטאה כחולדה אבל רבנן דפליגי עליה דרבי יוחנן לענין טומאה לענין שבת מודו ליה אי הכי האי דברי רבי יוחנן בן נורי דברי רבי יוחנן ומחלוקתו מיבעי ליה תני דברי רבי יוחנן בן נורי ומחלוקתו בעא מיניה לוי מרבי מנין לחבורה שאינה חוזרת דכתיב (ד) והיפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו מאי חברבורותיו אילימא דקאי ריקמי ריקמי האי ונמר חברבורותיו נמר גווניו מבעי ליה אלא ככושי מה עורו דכושי אינה חוזרת אף חבורה אינה חוזרת: ושאר שקצים כו': הא הורגן חייב מאן תנא א"ר ירמיה ר"א היא (ד) דתניא ר"א אומר ההורג כינה בשבת בהורג גמל בשבת מתקיף לה רב יוסף עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא בכינה דאינה פרה ורבה (ה) אבל שאר שקצים ורמשים דפרין ורבין לא פליגי ושניהם לא למדוה אלא מאילים רבי אליעזר סבר כאילים מה אילים שיש בהן נטילת נשמה אף כל שיש בו נטילת נשמה ורבנן סברי כאילים מה אילים דפרין ורבין אף כל דפרה ורבה א"ל אביי וכינה אין פרה ורבה (ו) והאמר מר יושב הקב"ה וזן מקרני ראמים ועד ביצי כינים מינא הוא דמיקרי ביצי כינים והתניא וביצי כינים מינא הוא דמיקרי ביצי כינים (ז) והרי פרעוש דפרה ורבה ותניא הצד פרעוש בשבת רבי אליעזר מחייב (ח) ורבי יהושע פוטר אמר רב אשי צידה אהריגה קרמית עד כאן לא פליגי רבי אליעזר ור' יהושע אלא דמר סבר (ט) דבר שאין במינו ניצוד חייב ומר סבר פטור (י) אבל לענין הריגה אפילו רבי יהושע מודה: (יא) הצדן לצורך חייב וכו': מאן תנא אמר רב יהודה אמר רב (יב) ר' שמעון היא דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה איכא דמתני לה אהא (יג) המפים מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב אם להוציא ממנה לחה פטור מאן תנא אמר רב יהודה אמר רב ר' שמעון היא דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה ואיכא דמתני לה אהא (יד) הצד נחש בשבת אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור אם לרפואה חייב מאן תנא אמר רב יהודה אמר רב רבי שמעון היא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה אמר (טו) שמואל (יז) השולה דג מן (יח) הים כיון שיבש בו כסלע חייב א"ר יוסי בר אבין ובין סנפיריו אמר רב אשי (יט) לא תימא יבש ממש אלא אפילו דעבד רירי אמר מר בר המדורי (כ) אמר שמואל (כא) הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב מאי טעמא אמר רבא בר המדורי אסברא לי לאו אמר רב ששת (כב) האי מאן דתלש בשותא מהיזמי והיגי מיחייב משום עוקר דבר מגידולו הכא נמי מיחייב משום עוקר דבר מגידולו אמר אביי (כג) האי מאן דתלש

פיטרא

למה שמנו חכמים. בשמיטת חולין אלו שעורותיהן כבשרן והא ולאי משבשתא היא אדרבה למה שמנו חכמים אין להם עור דהא עורותיהן כבשרן קתמרי: **ומאי אביי הכי קאמר אין עור חלוק מבשר.** אלא לאותן ד' שלא מנו חכמים חולד ועכבר ולא ומנשמת אבל האנקה הכא והלטאה והחומטע אין עורן חלוק מבשרן ולא הוי חבורה ומ"מ קשיא לרב: **א"ל רבא והא למה שמנו קאמר.** ולא טעי תנא בין מנו לבין לא מנו: **אין עור מטמא כבשר כו'.** והכי קאמרי ליה דקאמרת לענין שבת יש להן עור אבל לענין טומאה עורותיהן כבשרן לאיתרבו מהטמאים אין עור מטמא כבשר אלא לאותן אדרבה שמנו: **מכלל דרבי יוחנן כו'.** בתמיה. והא קתני התם גבי טומאה דכל ח' שרצים לרבי יוחנן בן נורי יש להן עורות: **תריץ הכי.** סמי מברייתא אלא ותני אין עור למה שמנו חכמים. ומיהו לרב לא מקשי דהכי קתמרי ליה לענין שבת מודינא לך דהחובל בהן חייב אבל לענין טומאה פליגא דאין עור לאותן ד' שמנו: **כשרצים שיש להן עורות.** לאותן ד' שלא מנו: **נצרר הדם.** נאסף ונקשר במקום אחד שוב אינו חוזר ונבלע: **מאן ס"ק.** דהך מתניתא דאמר בשרצים שיש להן עורות דמשמע דיש מהן דפטור: **רבי יהודה היא.** לענין טומאה לא אליף מאלה הטמאים אלא ההוא דאית ליה גישתא שעורו עב ויש לו עור ממש אינו כבשר ואינו עב הוי כבשר והלטאה משום דעורה עב משוי ליה כחולדה בהעור והרוטב הלכך לענין שבת נמי לאו עור הוא בשלא מהן אנקה וכו' וחומטע אבל לרבנן דהעור והרוטב שמנו הלטאה בהך שעורותיהן כבשרן אלמא דטעמייהו לאו משום עור ולאו עור אלא משום דרשה דקרא לענין טומאה הוא דפליגי משום קרא אבל לענין שבת מודו דודאי עור הן: **דבני ר' יוחנן בן נורי.** דקתני בההיא ברייתא דלעיל לענין שבת כיון דלא איפלגו רבנן עליה אלא לענין טומאה דבני ר' יוחנן בן נורי ומחלוקתו מיבעי ליה: **מנין לחבורה שאינה חוזרת.** ולמילף דהכיא דחוזרת לאו חבורה היא כגון הנך דאין עור אלא שנצרר בו הדם חבורתו חוזרת לקדמותה או מכה קטנה שלא נצרר הדם: **אילימא דקאי ריקמי ריקמי.** ונמר ממש אמר קרא שהוא מעומר בגוונים: **אלא לכושי כו'.** והאי נמר לשון תמורה היפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו כלומר וימיר חברבורת עורו לחזור לקדמותו אלא יתקשה העור במקום המכה: **גמ'.** משום דגדול הוא נקט ליה: **מאיליס.** אילים מחדמים שנשחטו למלאכת המשכן בשביל עורותיהן: **והא אמר מר.** דשמעתא קמייתא דמס' ע"ז: **ביצי כיינים.** קס"ל כינים קטנים כשיולאין מביציהן: **טעווין.** שירוך. הטעווין וביצי כיינים מתניתא היא [ה] ולא ידענא היכא תניא: **הלד פרעוש.** ממקום שאינו גילוד ועומד כגון מעל גבי קרקע או מבגדיו מבחוץ: **להוליא ממנה נחה.** מלאכה שאינה צריכה לגופה היא שהפתח היא המלאכה וזה אין צריך (ו) להיות כאן פתח מעכשיו: **הלד נחש.** נמי הלידה היא המלאכה וזה אינו צריך לגופה אלא שלא משכנו ופס יודע שתעמוד ולא תזיקנו לא היה לו: **בשולה דג.** שהיה גילוד ועומד מבעוד יום: **כסלע.** כרוחב סלע: **חייב.** משום נטילת נשמה דתו לא חיי: **עביד רירי.** שנוגעין בו וחוזר הריריו (ז) נמשך מן האצבע: **דלדל.** עקר שהפילתו על ידי דלדול זה: **בר המדורי אסברא לי.** טעמא דהא מילתא: **בשותא.** הומלו"ן וגדל מתוך הבהיזמי מריא הקרקע שההיזמי יוצק ממנו: **מיחייב.** ואף על פי שאינו מחובר לקרקע כדאמרינן בעלמא (עיהוכן דף כח: (ח)) מגוילה רבי:

פיטרא

אבל ר' יוחנן בן נורי אכולה מחייב, (ומחייב) [ומתניתין] דהכא בשבת כוותיה וקשיא לרב. ופריק רב אשי אליבא דרב ואמר ת"ק דמפליג בין מקצת שרצים למקצתן לאו חכמים אינון אלא ר' יהודה [הא] דאזיל בתר גישתא, דתנן רבי יהודה אומר הלטאה כחולדה, אבל רבנן דפליגי התם על ר' יוחנן בן נורי לענין טומאה פליגי, אבל לענין שבת מודו ליה. **ואקשינן** אי הכי הא ברייתא דתניא הצד א' מח' שרצים האמורין בתורה החובל בהן חייב דברי ר' יוחנן בן נורי, דברי ר' יוחנן בן נורי ומחלוקתו הוה ליה למיתנא, דמשמע אפילו רבנן דפליגי עליה לענין טומאה, הכא מודו ליה. ופריקנן תני דברי רבי יוחנן בן נורי ומחלוקתו. **פירוש חבורה** מלשון חברבורות, כגון יחת מחתחתים, יגל מגגלל, מכלת מכלכל, וכיוצא בהן. **ודייקינן** מדקתני החובל בהן פטור מכלל שהוהרגן חייב. ומוקים לה ר' ירמיה כר' אליעזר דאמר ההורג כינה בשבת כהורג גמל בשבת. **ודחי** רב יוסף ואמר אפילו תימא רבנן מחייבי ליה, דלא פטרי רבנן אלא כגון כינה דאינה פרה ורבה, אבל שקצים ורמשים דפרו ורבו מחייבי ההורגם. ושניהן דרשו מאילים האמורים במעשה המשכן ועורות אילים, שהורגים אותן ליטול עורותיהן, כדפרשינן דכל מלאכה ממעשה המשכן נמרי להו. והריגת מזיקין מפרשינן לה בכל כתבי הקדש. **ואקשי** לה אביי לרב יוסף, שהקב"ה בן ביצי כינים, והתניא הטפריין וביצי כינים אלמא יש ביצים לכינים. והן בלשון ארמית נבי ובלשון ישמעאל איצבאן. **ופרעושין** ודאי יש להן ביצים ולא פטר ר' יהושע אם ההורגן (ולא) [אלא] פטר את הצדן. **ואמר** מר [רב] יהודה (רב) נאון זצ"ל (דהוא) (דחוזא) מרבנן קשישי ראשונים דהוו מימנוני מלצדה פרעוש בשבת ואפילו [מ]על בשרם, ולא מנענן למשקל כינים כדפרש בראש מסכתא דא. **מתני' הצדן לצורך חייב ושלא לצורך פטור כו'.** המפים מורסא בשבת והצד נחש בשבת, אע"ג דאוקמינהו רב לר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, קי"ל [בהא] כשמואל דאמר בהו דאינון פטור ומותר. **אמר שמואל [השולה] דג מן הים.** אם הוציאו מן הים ולא שהה כדי יציאת נפש עד שהחזירו לים פטור, שהרי לא עקר דגים מגידולו וגם לא הנחתו עד שיבש לגמרי. אבל אם הניחו ביבשה עד שיבש בו כסלע לחלוטית המים חייב. א"ר יוסי בר אבין ולא אמרו שיבש אלא בין סנפיריו של דג ששם חייו, וכיון שיבש שם כאילו מת. וזו השמועה של ר' יוסי בר' אבין מפורש בתענית פרק סדר תענית האילו. רב אשי אמר לא תימא יבש ממש, אלא אפילו דב ריריה. פי' זב רירו של דג, יוצא מתוך פיו, הנה נטה למות ואינו חוזר בחיותו וכמת הוא חשוב, והשולה אותו חייב. **הא** דאמר שמואל הכנים ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב, אסיקנא חיובייה משום עוקר דבר מגידולו, כדרב ששת דמאן דתלש [בשותא] מהיזמי והיגי, ומפרש בפרק בכל מערבין דקטלין לה להיזמתא ויבשה כשותא. **אמר אביי האי מאן דתלש**

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ש מהל' שבת הלכה ט סמג לאוין סה טוש"ע ס"ש סי' שנו סעיף ח:
ה ב מיי' פי"ש שם הל' ג סמג שם טור ס"ש סימן שנו:
ו ג ד מיי' פ"י שם הלכה כד ופי"ש שם הל' ג סמג שם טוש"ע ס"ש סי' שנו סעיף ט:
ז ה (מיי' פ"י שם הל' כא) סמג שם טוש"ע שם סעיף ח:
ח ו ז ח מיי' פי"ש שם הלכה ח:
ט ט י מיי' פ"ש מהל' שבת הלכה ג טוש"ע ס"ש סי' שלו סעיף ה:

מוסף רש"י

הלטאה כחולדה. עורה אלוק מבשרה (חולין קכב.), כהורג גמל. לגומר דגדול (לעיל יב.). **בכינה דאינה פרה ורבה.** אלא מבכר אדם היא שולדת (לעיל יב.). **יושב** הקב"ה וזן. קונה להם מהיכן מזונן להם פרנסתם, מקרני ראמים, מיה בזוגה, (עי"ז ג.). **דמיקרי ביצי כנים.** ולקין הן והוא מיצ"ל כלשון מרמית ובלע"ז ליטערי"ם (שם). **מלאכה** שאין צריכה לגופה. כל מלאכה שאינה צריכה אלא לאלקה מעליו הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דבלוטו לא כתה לו ולא היה צריך לה הלכך לאו מלאכת מחשבת היא לר"ש (לעיל צג.). **המפיס מורסא.** לאם לעיל קז. **שיבש בו כסלע.** אע"פ שהוא מפרכס לאחר כן ונפעל שהוא מפרכס הפליטו כמים. **חייב.** משום נטילת נשמה, שהיא אב מלאכה, דתנן (לעיל עג.) הסומטו (תענית כד.), **ובין סנפיריו.** דודאי לא חי, וכשלון ממוסר לידי עפקינן, כגון שלבו נתוך הסל והניחו כמים לחיות כדרך שעושין הדיינין (שם).

מוסף תוספות

א. דפריך לענין שבת לא פליגי. תוס' הרא"ש. ב. מתירא שמא ישכנו, וכ"ש אם. פי' הר"ן. (ובריטב"א כ' לדמיא דכ"ש שיעת הנחש), ופי' רא"ש סי' שנו ס"ש ובמג"א ס"ק יז: ועמ"ש סק"ק). ג. ע"ג קרקע דוקא אר. לא"ש. ד. בתוך הים. מאירי. ה. שאין שם איסור צידה. מאירי.

רב נסים גאון

מלאכה שאינה צריכה לגופה. דפליגי בה ר' יהודה ור' שמעון כבר בתכבוה בפרק יציאות השבת. **אמר רב ששת האי מאן דעקר בשותא מהבה והיזמנה חייב משום עוקר דבר מגידוליו.** משחכה בפרק בכל מערבין (עירובין דף כח) ר' זירא כי הוה חליש מגריסיה הוה אזיל ויתיב אפיתחה דבי ר' יהודה בר אמי, אמר כי חלפי רבנן איקום מיקמיהו ואקביל אגרא. נפק אתא ינוקא אמר ליה מאי אגמרך רבך בכשות. אמר ליה כשות בורא פרי האדמה, כשות נמי מארגא קא רביא דהא קא חזינן דקטלינן ליה להיזמא ומיתא כשותא (דבעי למיזרע כשותא). ובפרק ר"א אומר תולין את המשמרת (דף קלט) אמרו מכריז רב מטא זמן כשותא דבעי למיזרע כשותא שהכרו במסכת ברכות (דף מ) על כמהין ופטריות אומר שהכל נהיה בדברו. והקשינו וכמהין ופטריות לאו מגידולי קרקע נינהו ורמינהו כו'. ופריק אביי מרבי מארעא קא רבי מינק מאוירא קא ינק.

מסורת הש"ס

ו) מולין מו:, ב) שם קכב., ג) לעיל יב., ד) ע"ז נ:, ה) לעיל קו: וש"נ, ו) [לעיל קה: וש"נ], ז) לעיל ע"ש ממוכות ו: [עדיות פ"ב מ"ה], ח) [עדיות שם] לעיל ע"ש, ט) תענית כד:, י) [לפנ"ז ותוס' בגיליון ושומר וכו' דמיקלא מלא היס והכרמ"ס רש"ש פי"ש מהל' שבת גרס הספלן], כ) [עי' תוס' ע"ז כו. ד"ה מכבר], ל) [ומצך עם האלבנע כלי"ל],

תורה אור השלם

1 הֲיֵהָפֵךְ כּוּשִׁי עֹרוֹ וְנָמֵר חַבְרֻרֹתָיו גַּם אַתֶּם תּוּכְלוּ לְהֵיטִיב לְמֻדֵּי הָרָעִ:
ירמיהו יג כג

הגהות הב"ח

(א) נמ' ולא מטמאין אלא אמר רב אחא בר אדא בר מתנה: (ב) רש"י ד"ה לחולית המנה וכו' כדיך לו לטיות: (ג) ר"ה מחייב וכו' כלאמרי' בעלמא עיכוכין כמ ע"ב. ר"ב ע"ש דהמקקנא היא דתמתא קא רבי הכעוקן גם הוא מי' כבא על המקקנא דהתם עיין ערך כמוה:

גליון הש"ס

גמ' והרי פרעוש. עי' בר"ן פ"ק דמקפתן ה ע"ב: שם אמר שמואל הושיט ידו למעי בהמה. עי' כתוס כה ע"ל תוס' ד"ה דהוי ליה: רש"י ד"ה בפריין בו' ולא ידענא. עי' בכתוס כה ע"ב ד"ה מאן שמעת ליה וש"נ:

לעזי רש"י

הומלו"ן. בָּשוּת (צמח, שממנו מכינים את הבריה).

רבינו חננאל

למה שמנו חכמים, ואתמהינן אדרבה למה שמנו חכמים אין להן עור כי עורותיהן כבשרן הוא. ופריק ר' אלעא הכי קתני וחכ"א אין עור מטמא כבשר אלא מה שמנו חכמים ואמרו אלו שעורותיהן כבשרן. ודייקינן מדקתני חכמים דהני ששנויין במשנה ואלו שעורותיהן כבשרן הוא דעורן טמא כבשרן והנשארין לא, מכלל דר' יוחנן בן נורי דפליג עליהן סבר דאפילו הנשארין מטמאו, והא ח' שרצים יש להן עורות קתני, דאלמא כולן לא מטמא עורן, ונדחת. ותריץ רב אדא הכי, וחכ"א לענין טומאה אין עור למה שמנו חכמים, כלומר אין להן עור אלא כבשר הוא חשוב. ור' יוחנן בן נורי פליג ואמר יש להן עורות. ואקשינן וכי לענין טומאה פליגי לענין שבת לא פליגי, והתניא הצד אחד משמונה שרצים והחובל בהן חייב בשרצים שיש להן עורות, ואי זו היא חבורה כל שאינה חוזרת, נצרר הדם אע"פ שלא יצא, ר' יוחנן בן נורי אומר ח' שרצים יש להן עורות. מדקתני בהא מתניתא בשרצים שיש להן עורות, אלמא דרבנן הוא דאית להו חלוקה במקצת שמונה שרצים למקצתן

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

פיטרא. פטריות בולי"ן: **מאונא דחצבא.** פעמים שהוא גדל בספת הדלי ממיס: **ואיתיו נקוב פטור.** משום דלא מחוסר בקרקע עולם הוא: **נאו היינו רציפיה.** לאין דרך זריעה שם אבל אלו שאמרנו הוא עיקר גידולן: **נקבי נקבי.** מקום מושב עולה. דרחמנא אמר ג) וכתבתם כמיהה תמה שיימה ולא מופסקת: **בגבפיו.** בעולת העוף משמעתי שיסמענו בעוד כנפיו בו מ) ומקטיס כנפיו כל כנפי הגוף בגו"ש בלע"ז. עולה הוא הדקה שהיא בנשר כמין אמר שאין לה ברשיס קשיס: **נהכשיר אם העור.** לימדך הכתוב שאינו צריך הפשט בעולת בהמה שפסל בה אם העור: **פילי.** היינו נקבי: **מאי אם יבא אליהו ויאמר.** היתר ואיסור אין תלוי בו דלא בשמיס היא: **והתנן עצמות הדג ועורו מצילין באהל המת.** לפי שאין מקבלין טומאה כלתמיא בת"כ ג) עור יכול עורות שניס כו' ועצמות הדג נמי דכלי עצם דמקבלים טומאה מכל מעשה עזיס ילפינן לה להכיא דבר הבא מן העזיס מן הקרניס ומן הטלפיס ה) אבל דגיס לא וכל שאינו מקבל טומאה חוזק בפני הטומאה ומשנה זו במס' כלים: **דהוו דלו.** גליהן מגביהן: **לאקבולי אפיה.** לעשות ממילא שביניו בשהוא שבח נפנה על דופני הספינה אלא ירחה גיליו. ע"א לקנח: **ועירי.** ענין לער משום לערו שאף הוא עכור ומפני שלא היה רוח מנשבת ולאה המיס נעשין גלין הבין שלבבוד אדם גדול הוא והנהר היה משוך מא"י לבבל: **אסי.** הילח בו בקנקנו אם יין הוא או החמיץ כמו בת תיהא דאמר בגי יין נסך (ע"ז ד' סו:). כלומר בדקהו אם חכם הוא אם לאו: **מנין לדם שהוא אדום.** דגבי נדה דם כתיב ו) ומנן (נדה דף יט.) ה' דמיס טומאיס בשאה וכולן משום דמראיתן דאומה אף על גב דשאור תנא בהו אמרינן שאור אדום הוא אלא שלקה: **ונאמר נהגו עולנו.** גבי נגיעה (ויקרא יט): **אמה.** בתוריתיה עולנו: **ואין דנין עולנו מעולנו.** לאין זו אמירה אמה שאינו מפורש בתוך המיהה עולת מה: **איפוך קרנא בעייניה.** הבין בו שלנסותו בא: **אוכליה נהמא דשערי.** כדי לשבל דרופא היה שמואל: **ולא אחוי ליה בים הכסא.** שממון כך מתהפך ומתבלבל הזבל במעיו ומתמוגג כולו: **ונרכרוס.** האיגרות: **בשערן.** של אלו ואחר כך מכניסן בדפוסי הקיליה שלהן: **אספקלטור.** שר הטבחים בלשון יווני: **זה שהרגו מלך.** ואלו לקו ע"י בורלון: **קאלוס.** משונה טעם זה: **מתני' הילמי.** שלמוייר"א: אבל

פיטרא מאונא דחצבא מיחייב משום עוקר דבר מגידולו מתיב רב אושעיא [6] התולש מעציץ נקוב חייב ושאינו נקוב פטור התם לאו היינו רביתיה הכא היינו רביתיה; חיה ועוף כו': אמר רב הונא [8] כותבין תפילין על גבי עור של עוף טהור אמר רב יוסף מאי קמ"ל דאית ליה עור תנינא החובל בהן חייב א"ל אביי טובא קמ"ל דאי ממתניתין הוה אמינא כיון דאית ביה ניקבי ניקבי לא קמ"ל [1] כדאמרי במערבא [2] כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב מיתיבי רבי זירא [1] בכנפיו להכשיר את העור ואי ס"ד עור הוא היכי מרבי ליה קרא א"ל אביי עור הוא ורחמנא רבייה איכא דאמרי א"ר זירא אף אנן נמי תנינא בכנפיו [2] לרבות את העור אי אמרת בשלמא עור הוא היינו דאיצטריך קרא לרבוייה אלא אי אמרת לאו עור הוא אמאי איצטריך קרא לרבוייה אמר ליה אביי לעולם אימא לך לאו עור הוא ואיצטריך סד"א כיון דאית ביה פירצי פירצי מאים קמ"ל בעא מיניה מר בריה דרבינא מרב נחמן בר יצחק מהו לכתוב תפילין על גבי עור של דג טהור א"ל אם יבא אליהו ויאמר מאי אם יבא אליהו ויאמר אילימא אי דאית ליה עור אי דלית ליה עור הא חזינן דאית ליה עור ועוד התנן [3] ד עצמות הדג ועורו מצילין באהל המת אלא ה אם יבא אליהו ויאמר אי פסקא זוהמא מיניה אי לא פסקא זוהמא מיניה: שמואל וקרנא הוו יתבי אגודא דנהר מלכא חזינהו למיא דקא דלו ועכירי א"ל שמואל לקרנא גברא רבה קאתי ממערבא וחייש במעיה וקא דלו מיא לאקבולי אפיה קמיה זיל תהי ליה אקנקניה אזל אשכחיה לרב א"ל מניין שאין כותבין תפילין אלא על גבי עור בהמה טהורה א"ל דכתיב [7] 2 למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך [6] מניין לדם שהוא אדום שנאמר [3] ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם [1] מניין למילה שבאותו מקום נאמר כאן [4] ערלתו ונאמר להלן [5] ערלתו מה להלן דבר שעושה פרי אף כאן דבר שעושה פרי אימא לבו דכתיב [6] ומלתם את ערלת לבבכם אימא אזנו דכתיב [7] הנה ערלה אזנם דנין ערלתו תמה מערלתו תמה ואין דנין ערלתו תמה מערלת שאינה תמה א"ל [8] מאי שמך קרנא א"ל יהא רעוא דתיפוק ליה קרנא בעיניה לסוף עייליה שמואל לביתיה אוכליה נהמא דשערי וכסא דהדרסנא ואשקייה שיכרא ולא אחוי ליה בית הכסא כי היכי דלישתלשל לייט רב ואמר מאן דמצערן לא לוקמוה ליה בני וכן הוה: כתנאי מניין למילה שבאותו מקום נאמר כאן ערלתו ונאמר להלן ערלתו מה להלן דבר שעושה פרי אף כאן דבר שעושה פרי דברי ר' יאשיה ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר [4] וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו מקום שניכר בין זכרות לנקבות [8] ת"ר [7] כותבין תפילין על גבי עור בהמה טהורה ועל גבי עור חיה טהורה ועל גבי עור נבלות וטרפות שלהן [8] ונכרכות בשערן [9] ונתפרות בגידן והלכה למשה מסיני [10] שהתפילין נכרכות בשערן ונתפרות בגידן אבל אין כותבין לא על גבי עור בהמה טמאה ולא על גבי עור חיה טמאה ואינו צריך לומר על גבי עור נבלה וטרפה שלהן ואין נכרכין בשערן ואין נתפרות בגידן וזו שאילה שאל [1] ביתוסי אחד את ר' יהושע הגרסי מניין שאין כותבין תפילין על עור בהמה טמאה דכתיב [2] למען תהיה תורת ה' בפיך מדבר המותר בפיך אלא מעתה על גבי עור נבלות וטרפות אל יכתבו א"ל אמשול לך משל למה"ד לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות אחד הרגו מלך ואחד הרגו איספקליטור [3] איזה מהן משובח הוי אומר זה שהרגו מלך אלא מעתה יאכלו אמר ליה התורה אמרה [8] לא תאכלו כל נבלה ואת אמרת יאכלו א"ל קאלוס: **מתני'** אין עושין הילמי בשבת אבל

ואי ס"ד עור הוא היכי מרבי ליה קרא. מימה לר"י הא אפילו נולה שבכנפיס מרבה קרא וי"ל [8] דבהמה נמי אשכחן שהיה קרב שיער שזקן מיישיס ומכר שבראש רחליס כדאמרינן בזבחים (דף פה:) ובחולין (דף 5.) דלא קפיד קרא אלא אהפשט עור וה"ג אע"פ שהנולה קרינהו אי עור הוא גרסי ליה קרא.

ר"ח ל"ג וקדלו מיא לאקבולי אפיה אלא הכי גרס חזנהו שמואל למיא דקדלו ועכירי אמר שמואל גברא רבה קאתי וחש במעיה פי' שמע שמואל שמועה שאדם גדול היה בא בספינה [2] וידע שמואל שיאתה מן הנהר אותו אדם גדול ומתוך כך יחוש במעיו לפי שהמים היו עכורים [3] מחמת הרוח שהיה מבלבלם [7] ולפי ששמואל היה רופא מומחה א"ל לקרנא זיל תהי ליה בקנקניה פי' תראה אם הוא חכם ולאוי לכבדו אביאתו לביתי ואעשה לו רפואה ולכבדנו לפי מה שראוי לו: **מניין לדם שהוא אדום.** וכל אותן ד' מיינין דמרגינן [9] מדמיה דמיים יש בהן לד אדמומית:

איזה מהן חשוב אותו שהרגו מלך.

וא"ת מיגס מתו מאליהן נחורות ועקורות מאי איכא למימר וי"ל כיון [8] דמתו שרי א"כ מן המותר בפיך לאו דוקא אלא ממין המותר בפיך קאמר [1]: **אין עושין הילמי בשבת.** הלכה כרבנן דבפרק קמא דעירובין (דף יד:) אמר אין הלכה כר' יוסי לא בהילמי ולא בלחיין [1] ואמר נמי התם פוק חזי מאי עמא דבר ופי' בקונטרס וכבר נהגו העם בלחיי משהו וכיון דאין הלכה כר' יוסי בלחייס כ"ש בהילמי דאפילו רב הונא בר חגיגא דפליג התם בלחייס מודה בהילמי ושרי לעשות מי מלח בשבת ליתן על עופות לגויין ואם נותן מלח על העופות ואח"כ נותן משקין עליהם שרי אפילו לרבי יוסי שהשמועות ממתיק המלח כמו שמן [1]: עלין

לעזי רש"י

בולי"ן [בוליי"ן]. פטריות.
בלו"ש [פלומו"ש]. נוצות (הגדולות).
שלמוי"ר"א. מי מלח.

מוסף רש"י

התולש מעציץ נקוב חייב. דהוי כממוכר, דיוקן מן הקרקע ע"י הנקב שמרים לתלמות הקרקע ואפילו הנקב כדופנו (לעיל צה.). ונכרכות בשערן ונתפרות בגידן. שלריך לקשור לגרות הפרסיות בשער שור בהמה טהורה ולתופרן בגיד בהמה טהורה. כשבקן, בשער של מין הקלף, לומר בכל שהוה (לעיל בח:).

רבינו חננאל

פיטורא מאונא דחצבא חייב משום עוקר דבר מגידולו. פי' פיטורא זה מפיני כמהין ופטריות, ומפורש בגמרא ברכות פרק כיצד מברכין אמר אביי מירבא קא רבו מן ארגא, ומינק מן אוירא ינקי, עיקר שלהן מן הקרקע ולא מיתן[א]מר בהן גידולי הארץ. והכין נמי עוקר פטריות מן אונא דחצבא, אע"פ שהוא כלי חרס יוצא ונגדל ומאוירא ינקי, וכמה דאית לפיטורא במקום גידולי, אית ביה כח דינק מן אוירא. וכד מינקי לא ינק מאוירא. מתיב רבה אושאה התולש מעציץ נקוב חייב ומשאינו נקוב פטור, דאלמא פיטורא באונא דחצבא כעשב בעציץ [שאינו] נקוב דמי. ופרקינן התם לאו היינו רבותיה הכא היינו רבותיה מפרשי רבנן עשב בעציץ שאינו נקוב כתלוש דמי כדמפרש בסוף המצניע, והאי פיטורא באונא דחצבא לאו כתלוש דמי, הילכך התם לאו עוקר דבר מגידולו, (והוא רבותיה) והכא עוקר דבר מגידולו [דהוא רבותיה]. והילכתא כדרב הונא שכותבין תפילין על עוף טהור, ואע"ג דאית ביה ניקבי, כיון שהדיו עובר עליו כשר. ואע"ג דדחי אביי לסייעתיה מן עובר עליו כשר. ואע"ג דדחי אביי לסייעתיה מן ושסע אותו בכנפיו לרבות את העור, וקאמר לעולם אימא לך לאו עור הוא ואיצטריך כו', דיחוי בעלמא הוא דדחי, ומתניתין החובל בהן חייב. **בגא מר בריה דרב** נחמן מהו לכתוב תפילין על עור של דג טהור. אסיקנא אם יבא אליהו ויאמר מיגה פסקה זוהמא מיניה כשעובדין אותו, ואי לא לא. **פי'** דשמואל וקרנא דהוו יתבי וחזו למיא דדלו ועכירי כו'. הוה שמיע ליה לשמואל דגברא רבה אתי ממערבא בההוא יומא, וכיון דחזא למיא דעכירי אמר בדעתיה אי אפשר דלא שתי מינייהו, והוה בריר להו דכל מאן דשתי מהנהו מיא בעידן דעכירי חייש במעיה. ועל זה אמר גברא רבה דקא אתי חייש במעיה. תהי בקנקניה, פי' כגון טעום יין שבזה הקנקן מלשון קרנא הוה תהי בחמרא (כתובות דף קה), כלומר חזי גמריה. וכיון דחזא דהוא רב גדול צוה שמואל את קרנא ועיילה לביתיה, ואוכליה אוכלי דמשלשלי ולא אודעיה מקום בית הכסא דאיכון לאסוי מן חשש דבמעיה. וכיון דאיצער רב ולא ידע דלאסוייה הוא דעביד הכי לטייה לא לקיים ליה ברא למאן דמצערן לצערה, ולא איקיים ליה לשמואל ברא אלא בנתא. וכיון דאיתידע ליה הכי דלאסוייה הוא דעביד ליה הכי ולטוחיה איתקיימא בשמואל חש דלא תיחלוש דעתיה ואדבריה על נפשיה כדמפרש בב"ק פרק מרובה (דף פ), והיינו מעשה (דיסוריה) [דסוגיין]. ולטייה נמי לקרנא ונפקא ליה [קרן] של בשר בעינו. פי' קאלוס בלשון יון טוב, כלומר הודה לדבריו וא"ל טוב מה שאמרת. והלכה כת"ק דמתניתין. אין עושין הילמי בשבת

תורה אור השלם

1 וְשָׁסַע אתו בִּכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אתו הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ עֹלָה הוא אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ. ויקרא א יז
2 וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְיָ בְּפִיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְיָ מִמִּצְרָיִם: שמות יג ט
3 וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה עַל הַמָּיִם וַיַּרְא מוֹאָב מִנֶּגֶד אֶת הַמָּיִם אֲדֻמִּים כַּדָּם:
מלכים ב ג כב
4 וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת בְּרִיתִי הֵפָר: בראשית יז יד
5 וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל:
ויקרא יט כג
6 וּמַלְתֶּם אֶת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעֹרְפְכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד: דברים י טז
7 עַל מִי אַדְבֵּרָה וְאָעִידָה וְיִשְׁמָעוּ הִנֵּה עֲרֵלָה אָזְנָם וְלֹא יוּכְלוּ לְהַקְשִׁיב הִנֵּה דְבַר יְיָ הָיָה לָהֶם לְחֶרְפָּה לֹא יֶחְפְּצוּ בוֹ: ירמיהו ו י
8 לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנֵכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בְּחֲלֵב אִמּוֹ: דברים יד כא

מוסף תוספות

א. דנוצה אין דומה לעור. תוס' הרא"ש. ב. בההוא יומא. ר"ת. ג. מטיט ועפרורית. רשב"ם. ד. [ן]משלשלין הבטן. רמב"ן. ה. [ך]בקי"ר קיי"ל. תוס' הרא"ש. ו. נמצא דענקורות ונחורות נמי שרו. תוס' הרא"ש. ז. ר"ל שהיה מצריך ברחבן ועובריין ג' טפחים, ואינו כן, אלא גבהן עשרה ורחבן ועובריין כל שהוא. מאירי. ח. ושמן ומלח אפי' ר' יוסי מתיר לתת אח"כ מים או יין עליהם. הגהות מיימוניות.

י א מיי' פ"ג מהלכות תפילין הלכה ה' וסמ"ג מהל' כלים הל' ד סמנ עשין כב כה טוש"ע א"ח סי' לב סעיף יב וטוש"ע י"ד סי' רעג סעיף ג והכהמ"ש בהל' ס"ת הלכה ב):
יא ב מיי' פ"ג מהל' תפילין הל' כ טוש"ע א"ח סי' לב סי' לג סעי' יג:
יב ג מיי' פ"ו מהל' מעשה קרבנות הל' כא סמג עשין קפ:
יג ד מיי' פ"ו מהל' טומאת מת הלכה ג:
יד ה מיי' פ"ג מהל' תפילין הל' י סמג עשין כב וכה טוש"ע א"ח סי' לב סעיף יב וטוש"ע י"ד סי' רעג סעיף ג וכה"מ בהלכות ס"ת הלכה ב):
טו ו מיי' פ"ה מהל' איסורי ביאה הל' ו וטוש"ע י"ד סי' קפא סעי' ג):
טז ז מיי' פ"ג מהל' תפילין הלכה י סמג עשין כב וכה טוש"ע א"ח סי' לב סעיף יב וטוש"ע י"ד סי' רעג סעיף ג וכמ"לפסי בהל' תפילין דף עג: וכה"מ שם הלכה ד):
יז ח מיי' פ"ג מ הלכה ג ח סמג שם טוש"ע א"ח סי' לב סעיף מד:
יח ט מיי' שם הלכה ג וטו טוש"ע שם סעיף מט:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

אכל עושה כו'. מפרש בגמ': **והלא הוא הילמי בין רב בין מעט.** ואם המרובים אסורים אף המועטים אסורים ואם אלו מותרים אף אלו מותרין. וכגמרא מפרש דלמאומרא ג"כ יוסי דכולן לאיסור מפני שהוא כמעבד מתקן את האוכל הנמוך לתוכו כדי שיתקייס: **ואלו הן המותרין נותן שמן לתוך מים בתחלה.** קודם שיתן המלח נותן שמן לתוך המלח בתחלה קודם שיתן המים דהשמן מעכב שאין המלח מתערב יפה עם המים ומתיש את כחו מהיות מי מלח עזין אבל לא יתן מים ומלח תחילה אפילו נותן שמן לבסוף דבשעה שנותן מים ומלח יחד הוא נראה כמעבד: **גמ' מאי קאמר.** מאי הילמי ומאי מי מלח: **לאסור או להתיר.** האי דקאמר שייהן שוין לאיסור או להיתר: **בשאין.** ירק שכונס להתקייס: **גיסטרא.** כלי שטר של חרס ואינו ראוי לכל תשמיש כשלם ומקלין אותו לכך: **שהכילה לפה בהם.** כח המלח מעכבת מלשקוע: **למורייסא.** של דגים: **אין מולחין לנון וציצה.** ג' וד' חתיכות יחד שהמלח מעבדן ונעשין קשין והוי תיקון: **מריש הוה מלחנא פוגלא.** בשבתא: **פוגלא.** לנון: **בשרי.** תילין גבוהים עיגול על עיגול: **מימלח לא מלחנא.** שתים יחד: **עבוי.** בשעת אכילה מטילנא ואכילנא: קליפה חיצונה דציצה היא החלבון אלא מידי דתני בהדי אתרוג ולנון קליפה נקט בה נמי לשון קליפה: **אין יוצאין מבני מעים.** שמתקשרין ומתקשין ועצלין: **לא טבע גברא בימא דסדום.** מפני שהמים מלוחין וכח מליחתן מעכבו מלטבוע: **והפוכה מילה.** דבריס האמוריים בה הפוכין: **בשורא טבע.** בתמיה: **מהו למימני מהני מיא** גרסינן. מי אסור משום רפואה דגזור דנגן בכל רפואות בשבת משום שחיקת סממנין ואלו מרפאות את העין: **שפיר דמי.** דלאו מוכחא מילתא דלרפואה עביד. אף על פי שמרפאין שרי דטעמא דרפואה דאסירא ליתא אלא גזירה שמא ישחוק סממנין דדמי לטחינה שהוא אב מלאכה: **מהו למימן ולמפתח.** לשון אין מעמלין את השמן (לקמן דף קנא:) עולם עיניו. כשהוא רוחץ מהן בשבת מהו שיסגיר ויפתח עיניו כדי שיכנס מהן לעין: **ריולא בו שמעתי.** דהיכא דמוכחא מילתא דלרפואה עביד אסור וממין ומפתח נמי מוכחא מילתא והא אסהדותא דרב דימי דאמר לא טבע גברא בימא דסדום נפקא לן מינה הא כיון דמליחי טובא מסו ואסור למימן ולמפתח: **זימנין א"ל וכו'.** שקבל משמיה: **ופרוייסו.** רב מתנה ומר עוקבא: **משמיה דאבוה דשמואל ולוי אמרי.** תרתי מילי אמור חדא משמיה דאבוה דשמואל וחדא משמיה דלוי: **חד אמר.** לו אבוה דשמואל או לוי: **יין בפוך העין.** דמעין ופתח אסור דמוכחא מילתא: **על גב העין מותר.** דאמרי לרחילה בעלמא עבדי: **רוק תפל.** שלא טעם כלום משעיור משנתו: **אפילו על גב עין אסור.** דמוכחא מילתא דלרפואה דאילו לרחילה מאים. להכי נקט רוק תפל לפי שהוא חזק ומרפא: **וליטעמיך כו'.** ג"כ לוי ולא חדא אמר בתמיה והא חדא משמיה אתמר כדאמרן: **שורא.** בתמיס: **קילורין.** לוזי"ת בלע"ז: **ונותן ע"ג עיניו.** דלדיליה כיון דאלרכוה לשרותה מע"ש איכא היכא וליכא למיגזר ומאן דחזיתו סבר דרחילה בעלמא היא דסבר שהוא יין: **כולי האי ודאי לא שרא.** דמוכחא מילתא: מר עוקבא הוה סבור גבי מר שמואל ואב ב"ד היה בימיו כדאמרינן לעיל (דף נה. ובמועד קטן דף טז:): **טיפא לונן.** לתת בעיניו: **ורחיצה ידיס ורגליס בחמין ערבית.** נמי מאיזה הטיעם: **הוא היה אומר:** ר' מונא: **יד נעין.** שחרית קודם שיטול ידיו: **פיקלץ.** נוח לו שתקלץ שרוח רעה שורה על היד ומסתתו וכן כולן: **נחסודה.** ריבדא דכוסילתא פלימת"ה בלע"ז: **נפי טבעא.** נקב הרעי שעגול כטבעת: **פיקלץ.** ולא תגע שוב בעין או בחוזן קודם נטילה: לגיגית

אבל [א]עושה הוא את מי המלח וטובל בהן פתו ונותן לתוך התבשיל [ב]א"ר יוסי והלא הוא הילמי בין מרובה ובין מועט ואלו הן מי מלח המותרין נותן שמן לכתחלה לתוך המים או לתוך המלח: **גמ' מאי** קאמר א"ר יהודה אמר שמואל ה"ק אין עושין מי מלח מרובין אבל עושה הוא מי מלח מועטין: א"ר יוסי והלא הוא הילמי בין מרובין בין מועטין: איבעיא להו רבי יוסי לאסור או להתיר אמר רב יהודה להתיר מדלא קתני רבי יוסי אוסר א"ל רבה הא מדקתני סיפא ואלו הן מי מלח המותרין מכלל דר' יוסי לאסור אלא אמר רבה לאסור וכן אמר רבי יוחנן לאסור תניא נמי הכי אין עושין מי מלח מרובין לתת לתוך הכבשין שבתוך גיסטרא אבל עושה הוא מי מלח מועטין ואוכל בהן פתו ונותן לתוך התבשיל א"ר יוסי וכי מפני שהללו מרובין והללו מועטין הללו אסורין והללו מותרין יאמרו מלאכה מרובה אסורה מלאכה מועטת מותרת אלא אלו ואלו אסורין הן ואלו הן מי מלח המותרין נותן שמן ומלח או שמן ומים ובלבד שלא יתן מים ומלח לכתחלה: (עזין צנון ואתרוג סימן): תני רבי יהודה בר חביבא [ג]אין עושין מי מלח עזין מאי מי מלח עזין רבה ורב יוסף בר אבא דאמרי תרווייהו כל שהביצה צפה בהן וכמה אמר אביי תרי תילתי מילחא ותילתא מיא למאי עבדי לה א"ר אבהו למורייסא תני רבי יהודה בר חביבא אין מולחין צנון וביצה בשבת רב חזקיה משמיה דאביי אמר [ד]צנון אסור וביצה מותרת אמר רב נחמן מריש הוה מלחנא פוגלא אמינא אפסודי קא מפסידנא ליה דאמר שמואל פוגלא חורפי מעלי כיון דשמענא להא דכי אתא עולא ואמר במערבא מלחי [ה]כישרי כישרי [ו]ממלח לא מלחנא טבולי ודאי מטבילנא תני ר' יהודה בר חביבא אתרוג צנון וביצה אילמלא קליפתן החיצונה אינן יוצאין מבני מעיים לעולם כי אתא רב דימי אמר מעולם לא טבע גברא בימא דסדום אמר רב יוסף הפוכה סדום והפוכה מילה גברא הוא דלא טבע כשורא טבע אמר ליה אביי לא מיבעיא קאמר לא מבעיא כשורא דאפילו בכל מימות שבעולם לא טבע אלא אפילו גברא דטבע בכל מימות שבעולם בימא דסדום לא טבע למאי נפקא מינה כי הא דרבין הוה שקיל ואזיל אחוריה דרבי ירמיה אגודא דימא דסדום אמר ליה מהו למימשי מהני מיא בשבת א"ל שפיר דמי מהו למימץ ולמיפתח אמר ליה זו לא שמעתי כיוצא בה שמעתי דאמר ר' זירא זימנין א"ל משמיה דרב מתנה וזימנין אמר לה משמיה דמר עוקבא ותרווייהו משמיה דאבוה דשמואל ולוי אמרין חד אמר [ז]יין בתוך העין אסור על גב העין מותר וחד אמר [ח]רוק תפל [אפילו] על גב העין אסור תסתיים דאבוה דשמואל הוא דאמר יין בתוך העין אסור על גב העין מותר מדאמר שמואל שורה אדם פיתו ביין ונותנו על גב העין בשבת דשמיעא ליה ממאן לאו דשמיעא ליה מאבוה וליטעמיך הא דאמר שמואל רוק תפל אפי' ע"ג העין אסור דשמיעא ליה ממאן אילימא דשמיעא ליה מאבוה אלא לוי ולא חדא אמר אלא חדא שמיעא ליה מאבוה וחדא שמיעא ליה מלוי ולא ידעינן הי מאבוה הי מלוי אמר מר עוקבא אמר שמואל [ט]שורה אדם קילורין מע"ש [י]ונותן על גב עיניו בשבת ואינו חושש בר ליואי הוי קאי קמיה דמר עוקבא חזייה דהוה מייץ ופתח אמר ליה [יא]כולי האי ודאי לא שרא מר שמואל שלח ליה רבי ינאי למר עוקבא לישדר לן מר מהנך קילורין דמר שמואל שלח ליה שדורי משדרנא לך דלא תימא צר עין אנא אלא הכי אמר שמואל טובה טיפת צונן שחרית ורחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית מכל קילורין שבעולם תניא נמי הכי אמר רבי מונא משום רבי יהודה טובה טיפת צונן שחרית ורחיצת [יב]ידים ורגלים ערבית מכל קילורין שבעולם הוא היה אומר [יג]ב"יד לעין [יד]תיקצץ יד לחוטם תיקצץ יד לפה תיקצץ יד לאוזן תיקצץ יד לחסודה תיקצץ [טו]יד לאמה תיקצץ [טז]יד לפי טבעת תיקצץ יד

לגיגית

[א] כיצד פירות מתוקנים מתוקנים עניין ערך כסף, [ב] ר"ל המיתת יציים וגלגים מתוקנין עניין ערך קלה, [ג] מקבת כלה, [ד] [נע"ר תוס' נדה יג: ד"ה דינא],

גליון הש"ם

גמ' ונותן על גב עיניו. עי' לעיל דף יח ע"ב תד"ה ומתרפאת:

לעזי רש"י

לחזי"א. רטיה לעין. פלימא"ה. איזמל (להקזת דם).

רבינו חננאל

אבל עושה הוא מי מלח. וכי היכי דמפרשא בברייתא אין עושין מי מלח מרובין לתת לתוך הכבשין שבתוך הגסטרא, אבל עושה הוא מי מלח מועטים וטובל בהן פתו ונותן לתוך התבשיל, וכן הלכה. ואע"ג דר' יוסי אוסר מי מלח אין הלכה כמותו, דגרסינן בתחילת עירובין אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי לא בהלמי ולא בלחיים. ירושלמי כל מי שנותנין לתוכה ביצה ושוקעת זו היא מי מלח, אינה שוקעת הילמי. **תני** יהודה בר חביבא אין עושין מי מלח עזין והן שהביצה צפה בהן, והלכתא כוותיה. ואם הביצה שוקעת בהן מותרין. וכיון דאמר הביצה צפה בהן הזכיר לא טבע בים סדום, כלומר כל מים מלוחים עזין צפין בהן. למימלח פוגלא אסיר, לטבולי במילחא שרי. יין לתוך העין **אסור** ע"ג **העין מותר.** כשמואל דאמר שורה אדם פתו ביין ונותן ע"ג העין ואינו חושש. רוק תפל אפילו ע"ג העין אסור. וכן קילורין שהוא שרן מע"ש או מי סדום ע"ג העין שרי, אבל מיפתח ומימץ עיינא בין בסממנא וקילורי בין במיא דסדום כדאמר ליה מר עוקבא לבר לואי, כולהי לא שרא מר שמואל. פי' חסודה בלשון ערבי אלמחגמא.

יט א ב מיי' פכ"ג מהל' שבת הלכה י סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שכא סעיף ב:

כ ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

כא ה ו מיי' פכ"ג מהל' שבת הלכה כה סמג שם טוש"ע א"ח סי' שכא סעיף כ:

כב ז ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף כא:

כג ט טוש"ע א"ח סי' ד סעיף ג:

כד י שם סעיף ד:

כה כ מיי' פכ"ג מהל' איסורי ביאה הל' כג טוש"ע אה"ע סי' כג סעיף ד:

כו ל טוש"ע א"ח סי' ד סעיף ד:

ה) פי' כמול עניים, ב) [ע"י יומא יח: למה נקרא שמן מורחת וכו'], ג) [לקמן קלט:, ד) ע"ז כח:, ה) פרס פ"ח מ"ח מקוואות פ"ב משנה ד, ו) [וכן פירש במסכת כלכן], ז) [ע"כן], ח) [ממיני פרפס ע"ן], ט) [וע"ש תוס' לקמן קמז. ד"ה דעבד ותוס' מולין קו: ד"ה אלא מאי],

תורה אור השלם

1 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְיַבֶּשֶׁת אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: בראשית א י

הגהות הב"ח

(א) גמ' פון מעביר בת חורין ופוסק וכו' ר' יוסי וכו' בת חורין ופוסק: (ב) רש"י ד"ה כל הימים וכו' מ"ל לך מעיין מעיין מעטר: (ג) תוס' ד"ה עלין וכו' לרפואה הס"ד ומ"ש מ"ה כוסברתא אפי' לדידי קשה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אפי' לדידי דאור עינים. ע' כתמות אות לגאלון בגל פמ"ל פ' מח:

לעזי רש"י

אליאנדר"א [אליינדר"א]. כוסבר. אורזג"א. גרגיר (צמח).

רבינו חננאל

תניא ר' יוסי אומר בת חורין היא. פי' רוח רעה שנורה על [גב] העין יש לה כבוד ברוחות כבן חורין בבני אדם ואינה עוברת עד ג' פעמים, (ופוך מעבירהם). **אמר שמואל עלין אין בהן משום רפואה.** פי' עלי ירק לצנן העין אין בהן משום רפואה ושרי. וכן כסברת וכן כשות אין בהן משום רפואה. ורב יוסף דהוי סגי נהורא הוה אמר אפילו אנא כוסברתא קשיא לי, דאלמא מכאיב העין. ורב ששת נמי סגי נהורא הוה ואמר אפילו לדידי גרגילא מעלי דמשפה גלגל העין. כל מיני קישות מותר להניח ע"ג העין בשבת בר מן טרזיה, ולא ברור לן יפה מאי היא. שירקא טויא גם היא. ג) ואמרו כי הן מי של מיני האבטיחים שמסננין אותן במשמרת ושותין אותן לבדן ריפין הן לשילשול. וכן פעפועי ביעי. ודעדרי דהוה שתי להן לטעמיה, דאמר נותן אדם מים צלולין ויין צלול לתוך המשמרת בשבת ואינו חרושש. אלמא כיון דמישתתי הכי לאו מידי קא עבוד, הכא נמי בשיירקא טויא כיון שנאכל עם האבטיח ועם מעיו אף בזמן דשפי להן במשמרת לאו מידי עבוד. ומפורש בגמרא דיוה"כ כי זעירי רביה דרב חייא בר אשי תלמידו דזעירי הוא. **אמר מר עוקבא מי שנגפה ידו או רגלו צומתה ביין ואינו חרושש,** אבל חומץ לא. ואי מפנק אפילו חמרא אסור, אא"כ ישנה מכה של חלל שמחללין עליה השבת. מי גדד ומי חמתן המים שלהן חמין הן כמו חמי טבריא, ושלשתן מותר לרחוץ בהן אע"פ [שהן] חמין. ואין רוחצין בימא של סדום אבל יחנן פלוגתא, ר' מאיר אסר ור' יהודה שרי. ואתקיף רב נחמן בר יצחק עליה

ו) עיין ערוך ערך בת חורין.
ז) גלאה דחסר לאחר תיקון ול"ל גם היא אינו כריר לן ולמדנו וכו'.

מוסף תוספות

א. ולא מוכחא מלתא דלרפואה קעביר אלא לקרר העינים. תוס' הרא"ש. ב. בדבר שמשימין על העין. תוס' הרא"ש. ג. צלולין. ריטב"א. ד. במשמרת. ר"ת. ה. וקרי ליה שרקא טויא לפי שכך דרכן לטפול הדלעת בבצת והיא נצלית בארז. מ' הר"ן. ו. בחמין. תוס' לעיל נט: ד"ה והא. ז. שנראה כמיקר בנהר. תוס' לעיל נט: ד"ה הא. ח. [ד]מי מערה אמאי לא שרי לכתחילה. רשב"ש קמז. ד"ה הכוסן. ט. ר' יוחנן גופיה מאי ס"ל. מ' הר"ן. י. וכי מה ענין טומאה אצל שבת. מ' הר"ן.

רב נסים גאון

מעלה פוליפוס. במס' כתובות בפרק המדיר (דף עז) אמרו מאי בעל פוליפוס, אמר רב יהודה אמר שמואל ריח החוטם, במתניתא תאנא ריח הפה. **אמר רב יוסף כוסברתא אפילו לדידי קשה לי. אמר רב ששת גרגילא אפילו לדידי מעלי לי.** רב יוסף הוא מאורי עינים, ואמר רב יוסף בדרך הבאי כי הכוסבר מזיק לעין ואפי' לו שהוא סומא. וכמו כן אמר רב ששת כי הגרגיר הוא מועיל אפילו לסומים. ותמצא רב יוסף אמר בפרק החובל (ב"ק דף פז) מרישא הוה אמינא מאן דאמר לי הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מהמצות, עבדינא יומא טבא לרבנן דאמינא לא מיפקדנא ועבדינא מצות. השתא דשמעתא להא דאמר ר' חנינא גדול המצווה ועושה, אדרבה מאן דאמר לי לית הלכתא כר' יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן. ואיתא נמי בפרק האשה נקנית בגמ' (קדושין דף לא). ורב ששת, הרי אמרו בכמה מקומות דברים שמוכיחים שהוא סומא, בברכות בפרק תפלת השחר (דף ל) כי הא דרב חסדא ורב ששת הוו קא אזלי באורחא, קם רב חסדא וקא מצלי תפלת הדרך. אמר ליה רב ששת לשמעיה מאי קעביך רב חסדא רכו'. **ובפרק הרואה מקום** [שם נח] רב ששת נפק למיחזי מלכא, אמר ליה ההוא מינא בר ב' רב חצבי לנהרא כגני ליא. אמר ליה השתא חזית דאנא ידענא טפי מינך. כי אתא מלכא פתח רב ששת קא מבריך ליה למלכא, אמר ליה ההוא מינא כי לא חזית מאי מברכת. **ובפרק ערבי פסחים** [דף קסז] דבר שמוכיח על שניהן, והוא כשאמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה, הקשו עליו איני והאמר רבינא ו) לדידי אמר לי רב ששת שאלתינהו לרבנן דבי רב יוסף מאן אמר הגדתא ואמרו לי רב יוסף, ואיך תאמר שהסומא פטול לומר הגדה והרי אלו סומין ואמרי הגדתא, ובפרק מי שאחזו (נידה דף סח) אמרו על רב ששת שאמר לשמעיה מאי חזית, אמר ליה ציפתא דדשא. אמר ליה הדר

לגיגית. שמטילין בה שכר: **פיקלן.** גלא תיגע קודם נטילת שחרית: **יד.** לעין משמע קודם נטילה: **יד.** לאזן מחרשת: **יד.** לפה או לחוטם: **מעלה פוליפוס.** ריח החוטם והפה. וע"ל דיל לאמה לאו לעינן שחרית נקט לה אלא משום דמציע לידי קרי ובמסכת נדה (דף יג:) אמרינן בה ו) תקלן משום הפי טעמא ומשום דתניא בה נמי לטותא דתיקלן תנייה נמי גבי הגך וכן יד לפי טבעת למשמש בה תדיר מביאמו לידי תחמוניות: **בת חורין היא.** הרוח השורה על הידים לפני נטילה: **ומקפדת.** בנטילתו לנוטלה יפה עד שיפוך מים יפה ג' פעמים על ידיו: **פוך.** פס נותנו בעיניו: **מעביר בת מנך.** אם הזיקה לעיניו: **עלין.** כך אם העשב: **אין בהם משום רפואה.** בחכילתו להאיר העינים אלא מקו: **כוסברתא.** אלייאנדר"א: **אפילו לדידי.** דמאור עינים אלא מועיל לי: **אפילו לדידי.** דמאור עינים אלא מועיל לי: **קשה לי.** אם אמר רב ששת כשות אין בהן משום רפואה אמר רב יוסף כוסברתא אפילו לדידי קשה לי אמר רב ששת גרגירא ז) אפילו לדידי מעלי ואמר מר עוקבא אמר שמואל כל מיני כשות שרו לבר ממרזוא אמר רב חסדא שרקא טויא שרי פיעפועי ביעי אסור דביתהו דזעירי עבדא ליה לחייא בר אשי ולא אכל אמרה ליה לרבך עבדי ליה ואכל ואת לא אכלת זעירי לטעמיה דאמר זעירי ז) נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש אלמא כיון דמשתתי הכי לאו מידי קעביד הכא נמי כיון דמיתכיל הכי לאו מידי קעביד ואמר מר עוקבא ד מי שנגפה ידו או רגלו צומתה ביין ואינו חושש איבעיא להו חלא מאי אמר רב הלל לרב אשי כי הוינא בי רב כהנא אמרי ה חלא לא אמר רבא והני בני מחוזא ו כיון דמפנקי אפילו חמרא נמי מסי להו רבינא איקלע לבי רב אשי חזייה דדריכא ליה חמרא אגבא דכרעיה ויתיב קא צמית ליה בחלא אמר ליה לא סבר לה מר להא דאמר רב הילל חלא לא א"ל גב היד וגב הרגל שאני איכא דאמרי חזייה דקא צמית ליה בחמרא אמר ליה לא סבר לה מר להא דאמר רבא הני בני מחוזא כיון דמפנקי אפי' חמרא נמי מסי להו ומר נמי הא מפנק אמר ליה גב היד וגב הרגל שאני ז) דאמר רב אדא בר מתנה אמר רב ו גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליהן את השבת ת"ר ח רוחצים במי גרר במי חמתן במי עסיא ובמי טבריא אבל לא בים הגדול ולא במי משרה ולא בימה של סדום ורמינהו רוחצים במי טבריא ובים הגדול אבל לא במי משרה ולא בימה של סדום קשיא ים הגדול אים הגדול א"ר יוחנן לא קשיא הא ר"מ הא ר' יהודה ט) דתנן כל הימים במקוה שנאמר י ולמקוה המים קרא ימים דברי ר"מ ר' יהודה אומר ים הגדול אומר ים אלא שיש בו מיני ימים הרבה רבי יוסי אומר ים כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימור

עלין אין בהם משום רפואה. פי' בקונטרס דבאכילה מיירי ואין נראה לר"י אלא מיירי להשים על העין א) דבחכילה מיירי כולה סוגיא ב) ועוד אי באכילה מיירי היכי אסר רב ששת גרגירא כיון דמאכל בריאה הוא והתנן כל האוכלים אוכל אדם לרפואה: (ג) **לדידי אפילו כוסברתא קשי לי.** קשה לר"י ג"כ אמאי אינטריך למימר רב יוסף כוסברתא אין בו משום רפואה אלא מזקת לעיניים ויכול להיות שמהנה אותו בשום ענין: **שריקא טויא.** פירש ר"ח מיס ג שמסננים ד ממעי אבטיח ושומים כדי לשלשל ור"ל דמותר לסנן מיס שבמעיין כדמסיק כיון דמיתכיל הכי לאו מידי קעביד ה אבל פעפועי ביעי אסור דלא מיתכיל אלא סיגון שפיר והשתא אתי שפיר לפי' ר"ח דשייכא הא מלתא להכא דמיירי ברפואה: **רוחצין במי גרר במי חמתן במי טבריא.** והא דתנן בפ' מזבח (לקמן דף קמז.) הרוחץ במי מערה במי טבריא ודייק בגמרא דיעבד אין לכתחילה לא התם מיירי ברוחץ בגומא דדמיא למרחץ ו אבל בנהר מותר לכתחילה ז כדפרישית לעיל בפרק כירה (לעיל נט: ד"ה והא) ורבינו נסים כתב במגילת סתרים דהא דקתני הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא משום מי מערה אבל במי טבריא אפילו לכתחילה שרי ולא קתני במי טבריא אלא ללמד על מי מערה שהן חמין דומיא דמי טבריא וטעמא ח משום דמי טבריא מגולין אבל מערה מכוסה היא כדאמר בשור שנגח את הפרה (ב"ק דף נ:) דמערה עבידא דמטוללא ונפיש הבלא וחייסין שמא יזיע ומש"ה לכתחילה לא ט):

רבי יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין. נראה לרי"ש דטעמא משום דכל שעה הולכים ושפים מכאן לכאן והוי כזוחלין הלכך ים להם לטהר בזוחלין כמו אבל נהרות אבל מים חיים אינם שהרי אינם נופעים הלכך מיסתבר טפי מה שהכתוב קראן מקוה הייט לפוסלן ממים חיים: **הא** ר"מ **והא** רבי יהודה. תימה ט היכי מדמי הא פלוגתא לפלוגתא דלעיל דמיירי ברפואה י:

מיזע

מינה. ובגמ' דבני מערבא בפרק יציאות השבת ואיש אמונים מי יסמא, זה ר' זעירא דר' זעירא לית אנן צריכין חששין לשמועתא דרב ששת דהוא גברא מפתחה. **דביתהו דזעירי אינסיבא ליה לר' חייא בר אשי, עבדא ליה לא אכל. אמרה ליה לרבך עבדי ואכל ואת לא אכלת.** בפ' יום הכפורים (יומא דף עז) אמרי דר' חייא בר אשי תלמיד דזעירי (לדברהם) [הוי, דאמר התם] איבעיא להו רבה לגבי תלמידא מהו. אמר רב יצחק בר חנא לדידי חזי לי לזעירי דאזל לבי רב חייא בר אשי תלמידיה. רב אשי אמר ההוא רב חייא בר אשי הוא דאזל לגבי זעירי רביה. **גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל.** עיקר זה במסכת ש"ז בפרק אין מעמידין אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן. מאי בינייהו גב היד וגב הרגל, דאמר רב אדא בר אהבה אמר רב גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליה את השבת. ואמרו ומהיכן מכה של חלל, פירש ר' אמי מן שפה ולפנים. ובגמרא דבני מערבא כל שהוא מן החלל ולפנים מרפאין אותן בשבת. תמן אמרין בשם ר' יוחנן גבות ידים ורגלים סכנה. **רי יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת.** אלו השלשה (תנאים) [דברים] אמר בהן הכתוב מקוה אלא יש הגדול דכיה משתעי קרא במעשה בראשית שם נקוו כל מי בראשית: **ולא נאמר ימים.** בלשון רבים אלא מפני שמעורבין בו מיני ימים הרבה שכל הנחלים הולכים אל היס: **רבי יוסי אומר כל הימים.** ויס הגדול תורת מעיין מיס זוחלין עליהן לענין שהם מטהרין בזוחלין מפני שדרך להיות נחלים זוחלין עליהן וזה דרכן אבל פסולין לו לתורת מיס חיים דהכתוב קראן מקוה: מימר

מינה. ובגמ' דבני מערבא בפרק יציאות השבת ואיש אמונים מי יסמא, זה ר' זעירא דר' זעירא לית אנן צריכין חששין לשמועתא דרב ששת דהוא גברא מפתחה. **דביתהו דזעירי אינסיבא ליה לר' חייא בר אשי, עבדא ליה לא אכל. אמרה ליה לרבך עבדי ואכל ואת לא אכלת.** בפ' יום הכפורים (יומא דף עז) אמרי דר' חייא בר אשי תלמיד דזעירי (לדברהם) [הוי, דאמר התם] איבעיא להו רבה לגבי תלמידא מהו. אמר רב יצחק בר חנא לדידי חזי לי לזעירי דאזל לבי רב חייא בר אשי תלמידיה. רב אשי אמר ההוא רב חייא בר אשי הוא דאזל לגבי זעירי רביה. **גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל.** עיקר זה במסכת ש"ז בפרק אין מעמידין אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן. מאי בינייהו גב היד וגב הרגל, דאמר רב אדא בר אהבה אמר רב גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליה את השבת. ואמרו ומהיכן מכה של חלל, פירש ר' אמי מן שפה ולפנים. ובגמרא דבני מערבא כל שהוא מן החלל ולפנים מרפאין אותן בשבת. תמן אמרין בשם ר' יוחנן גבות ידים ורגלים סכנה. **רי יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת.** אלו השלשה (תנאים) [דברים] אמר בהן הכתוב מקוה אלא יש הגדול דכיה משתעי קרא במעשה בראשית שם נקוו כל מי בראשית: **ולא נאמר ימים.** בלשון רבים אלא מפני שמעורבין בו מיני ימים הרבה שכל הנחלים הולכים אל היס: **רבי יוסי אומר כל הימים.** ויס הגדול תורת מעיין מיס זוחלין עליהן לענין שהם מטהרין בזוחלין מפני שדרך להיות נחלים זוחלין עליהן וזה דרכן אבל פסולין לו לתורת מיס חיים דהכתוב קראן מקוה: מימר

ח) הלשון משונה קצת ולפניו שם הגי' שאלמיטו לרבנן דבי רב יוסף מאן דאמר מגדעת מי רב יוסף מאן דאמר מגדעת מי רב ששת אמרו רב ששת ולא"ל כאן.